

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СХІДНА ЄВРОПА ТА БАЛКАНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

рівень вищої освіти магістерський

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціальність 052 Політологія
(шифр і назва)

освітня програма Глобальні студії та світова політика
(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова/за вибором)

факультет філософський

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету (протокол № 6 від 24 16 червня 2023 року)

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Люба Олена Олексіївна** – канд. політ. наук, доцент кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології (протокол № 11 від 15 червня 2023 року)

Завідувач кафедри політології Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Глобальні студії та світова політика»

Гарант освітньої програми, доцент Юлія БІДЕНКО

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету (протокол № 10 від 14 червня 2023 року)

Голова методичної комісії Сергій ГОЛІКОВ
філософського факультету

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Східна Європа та Балкани: тенденції політичного розвитку» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського рівня) вищої освіти, спеціальності 052 «Політологія» «Глобальні студії та світова політика».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є суспільно-політичні процеси у країнах Східної Європи та Балкан.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є комплексне висвітлення особливостей, закономірностей політичного розвитку країн Східної Європи та Балкан, формування у студентів ґрунтовних наукових знань щодо політичного устрою східноєвропейських та балканських держав, механізмів реалізації влади, логіки і змісту сучасного політичного процесу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

Формування таких загальних компетенцій як,

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

Формування таких фахових компетенцій як

- критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.
- здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
- спроможність комплексно використовувати нормативну та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу.
- здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- здатність до системного геостратегічного мислення.
- здатність виявляти та аналізувати констеляцію глобальних державних та недержавних гравців.
- вміння розробляти політичні рішення для наднаціональних органів управління.

Серед основних задач курсу:

- аналіз основних концепцій і методологічних підходів до вивчення східноєвропейських та країн балканського регіону як соціокультурної та цивілізаційно-контактної зони;
- знайомство з основними етапами історико-політичного розвитку країн Східної Європи та Балкан;
- висвітлення сутності та детермінації феномену “балканізація”;
- розкриття сутнісних характеристик та причин політичних криз (югославської, боснійської, косовської) на Балканах;
- висвітлення тісного взаємозв'язку внутрішньо- і зовнішньополітичних процесів на Балканах;
- порівняльний аналіз особливостей інституціоналізації пострадянських та постюгославських політичних систем;
- формування у студентів чіткого уявлення щодо логіки та змісту сучасних політичних процесів в країнах СЄ та балканського регіону;
- розвиток навиків практичного політичного аналізу сучасних політичних реалій балканських країн та держав Східної Європи.

1.3. Кількість кредитів – 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	
Семестр	
2-й	
Лекції	
14 год.	
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	
Лабораторні заняття	
Не передбачені	
Самостійна робота	
64 год.	
Індивідуальні завдання	
контрольна робота	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати :

- особливості етапів соціокультурного та політичного розвитку країн СЄ та балканського регіону;
- основні принципи зовнішньої політики країн Східної та Південно-Східної Європи в минулому столітті та на початку XXI ст.;
- місце та роль балканських країн в системі міжнародних відносин;
- внутрішньополітичну, соціально-економічну ситуацію в країнах СЄ та балканського регіону, проблеми та перспективи їх сучасного розвитку.

вміти :

- аналізувати особливості політичних процесів в країнах СЄ та балканського регіону використовуючи комплексний підхід, який включає такі теорії як: структурний функціоналізм, теорія конфлікту, компаративістський, історичний, політико-культурний аналіз;
- виокремлювати детермінуючі чинники, що впливають на сучасну політичну ситуацію в країнах СЄ та на Балканах;
- давати оцінку перспективам політичного розвитку країн СЄ і балканського регіону та стратегічній співпраці цих країн з Україною.
- грамотно застосовувати отримані знання на практиці.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Історико-політична еволюція країн Східної Європи та Балканського регіону

Тема 1. Східна Європа і Балкани: концептуалізація основних понять.

Політико-географічний образ Східної Європи. Східна Європа як об'єкт геополітичного аналізу. Концепція Східної Європи як єдиного культурного регіону. Балкани як соціокультурна і цивілізаційно-контактна зона.

Тема 2. Основні етапи історико-політичного розвитку СЄ та Балкан.

Балканський регіон з найдавніших часів до кінця XIX століття (VI ст.д.н. е - кінець XVIII ст.). Південні слов'яни в давнину (словенці, сербо-хорвати і болгари). Болгари і болгарські землі під владою Візантійської імперії (1018- 1185) Зовнішньополітичний розвиток Румунії, Сербії Хорватії у VIII-XVст. Завоювання турками Балканського півострова. Падіння Константинополя. Особливості становища народів Балканського півострова в складі Османської імперії, землях Венеції і монархії Габсбургів (XV-XVIII ст.). Зовнішньополітичне становище і розвиток Чорногорії в 17-18 століттях. Деякі аспекти зовнішньої політики Росії на Балканах в др. половині

XVIII ст.. «Грецький проект» Катерини II та «балканська тема» у зовнішньополітичних проектах Г. А. Потьомкіна.

Зовнішня політика та особливості економічного и внутрішньополітичного розвитку слов'янських народів в 1918-1939 рр. (КСХ, Чехія, Польща, Болгарія, Румунія)

Тема 3. Процеси національного самовизначення народів у Східній та Південно-Східній Європі та формування системи національних незалежних держав.

Розвиток етнічної самосвідомості слов'янських народів в епоху раннього середньовіччя. Слов'янське відродження в першій половині в XIX ст.: народження націй. Формування національної самосвідомості південнослов'янських народів. Проголошення незалежних держав у Східній та Південно-Східній Європі.

Тема 4. Балкани і європейська політика в XIX в.

Політичний розвиток країн балканського регіону у першій половині XIX століття. Внутрішньополітична ситуація в Румелії і сербо-яничарський конфлікт (1801-1805 рр.). Сербські національно-визвольні повстання. Перше сербське повстання 1804-1813 р. під керівництвом Георгія Петровича та друге сербське повстання в 1815 - 1817 рр. - Мілош Обренович. Отримання Сербією політичної автономії в 1830-і рр. «Грецьке питання» на поч. XIX ст. та роль Росії в грецькій революції 1821-1829 рр. Встановлення російсько-грецьких дипломатичних відносин (1828-1833). Боротьба балканських народів за національну незалежність в 30-50-х рр. XIX століття. Ілліризм як форма об'єднавчого культурного і політичного руху південнослов'янських народів. Людевіт Гай та іллірійський рух в 30-40 рр. на території Хорватії та Словенії (1809-1872). Антиосманські повстання в 30-40 рр. в Албанії. Революції 1848-1849 рр. в Дунайських князівствах та Словенії. Сутність східного питання. Кримська війна 1853-1856 рр. і боротьба балканських народів за національну незалежність.

Балкани у др. пол. XIX століття. Утворення незалежних держав на Балканах. Соціально-економічні та політичні причини боротьби балканських народів в контексті східного питання. Балкани в зовнішній політиці Росії під час Східної кризи 1875-1878 рр. Національно-визвольний рух на Балканах (Боснія і Герцеговина у 1875-1878 рр. Болгарія 1876р.). Сербсько-турецька війна 1876-1877 рр. та російсько-турецька війна 1877 -1878 рр. , підсумки війн для балканських народів. Балканські держави (Албанія, Болгарія, Македонія, Сербія, Чорногорія) в системі міжнародних відносин в 1878-1900 рр.. Критське питання. Повстання на Криті (1896 г.). Греко- турецька війна 1897 року. Політика Миколи Петровича-Негоша.

Розділ 2. Радянський та югославський періоди соціально-культурного та політичного розвитку народів СЄ та Балкан

Тема 1. Становлення та генеза радянської та югославської держав. Проекти об'єднання південних слов'ян в XIX- початку XX століть. Закладення засад федеративного устрою. Югославізм. Королівство Сербів, хорватів, словенців. Видовданівська конституція 1921 р. Королівство Югославія. Югославія та Східноєвропейські країни перед другою світовою.

Тема 2. Східноєвропейські та балканські країни в період другої світової війни та післявоєнні часи.

Югославський фактор у другій світовій війні. Формування основ федеративної Югославії в 1941-1945 роках. Вплив комуністичної ідеології на формування політичної системи в СФРЮ. Категорія «нового класу» в роботах М.Джіласа. Підсумки другої світової війни для країн СЄ та балканського регіону. Угода Й. Сталіна та Черчіля. Ялтинсько-Потсдамської система міжнародних відносин (1945-1991 рр.) Домовленості СРСР і Заходу про поділ сфер впливу в Європі. Відносини Радянського Союзу з країнами Центральної та Південно-Східної Європи в післявоєнні роки. Період сталінізму в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Період «прохолодних відносин» СРСР з Югославією. Радянська і югославської моделі «соціалізму». "Відлига" і спроби побудови "Соціалізму з людським обличчям". Нормалізація відносин СРСР з Югославією. Радянсько-албанські відносини. Конституція 1974 р. та її роль у формальному «роз'єднанні» республік.

Тема 3. Політичне лідерство як інститут політичної влади в Югославії та Румунії. Особливості системи владних відносин в соціалістичній Югославії та Румунії. Типи лідерів в історії Балкан (по методиці М.Вебера і М. Херман). Політичні лідери Балкан (Олександр

Карагеоргієвич та ін ..). Роль особистості І.Б.Тіто в історії і розвитку в Югославії. Феномен вождизму в політичній історії Югославії. Політична біографія І.Б.Тіто. Тіто і тітоїзм. Тіто і Мілошевич - символи єдності або краху? Роль особистості М.Чаушеску в Румунії. Слободан Мілошевич.

Тема 4. Історіософія та геополітика югославської кризи.

4.1. Югославський конфлікт. Незалежна Хорватія і Сербська Країна.

Проголошення суверенітету і міжнародне визнання Республіки Хорватія. «Право народу на самовизначення» і проблема непорушності кордонів. Суверенізація Сербської Країни і початок збройного конфлікту. Роль Сербії і сербів в конфлікті. Хроніка військових дій і поглиблення кризи. Політичні та соціально-економічні наслідки війни в Хорватії.

Проблема Сербської Країни в Хорватії і війна з Сербією кінець 1991 - початок 1992 р. Санкції ООН проти Сербії. Введення військ ООН в Сербську Країну, військові дії 1995 року і очищення частини Країни від сербів. Положення в Славонії. Початок нормалізації відносин Сербії і Хорватії наприкінці 1996 р.

4. 2. Боснійська криза і процес Дейтонського врегулювання.

Проблемність Боснії та Герцеговини: історичні аспекти конфлікту. Політичне становище Республіки Сербської і хорватсько-мусульманської конфедерації. Поняття «боснійське врегулювання». Етнополітична ситуація в Боснії і Герцеговині. Громадянська війна сербсько-хорватсько-«мусульманського» населення в Боснії. Взаємний геноцид. Роль Сербії і Хорватії у конфлікті. Залучення в конфлікт західних і мусульманських держав. Міжнародні плани по Боснії. Дії військ ООН і армії США. Ідея ісламської держави А. Ізігбеговича. Воз'єднання всіх сербських земель в планах сербів Боснії і всіх хорватських боснійських хорватів. Дейтонські угоди, їх роль у врегулюванні конфлікту в БГ (14 грудня 1995 р.) Конфедерація Хорватії - Боснії і Герцеговини. Перспективи імплементації. Розділ територій в 1996 р. Проведення виборів. Проблематичність майбутнього Боснії.

3 . Косовський конфлікт і розпад «Третьої Югославії».

Економічні та політичні причини сепаратизму. Інтернаціоналізація конфлікту. «План Ахтисаарі». Роль НАТО. Гуманітарна катастрофа, як наслідок військового втручання у внутрішні справи суверенної держави. «Косівський сценарій» і Македонія. Латентна фаза конфлікту і можливі шляхи його розвитку.

Розділ 3. Східна Європа та Балкани в системі міжнародних відносин на початку XXI ст.

Тема 1. Політико-суспільні трансформації в країнах СЄ. Модернізація Західних Балкан.

Перебудова в СРСР та її вплив на країни Центральної і Південно-Східної Європи. Зміна геополітичної конфігурації ЄС та „європейське майбутнє” східноєвропейських та балканських країн та майбутньої. Характерні ознаки сучасного міжнаціонального розвитку Балкан. Участь Балканських держав у творенні стратегії розширення ЄС щодо України.

Тема 2. Інституціоналізація політичних еліт та політичних партій на Балканах.

Причини формування багатопартійності. Становлення конституційно-правових інституцій на Балканах. Парламентаризм. Сучасні політичні партії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	ср		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Історико-політична еволюція країн Східної Європи та Балканського регіону												
Тема 1. Східна Європа і Балкани: концептуалізація основних понять.	8	1	1			6						
Тема 2. Основні етапи історико-політичного розвитку СЄ та Балкан.	10	2	2			6						

Тема 3. Процеси національного самовизначення народів у Східній та Південно-Східній Європі та формування системи національних незалежних держав.	10	2	2			6						
Тема 4. Балкани і європейська політика в ХІХ в.	8	1	1			6						
Разом за розділом 1	36	6	6			24						
Розділ 2. Радянський та югославський періоди соціально-культурного та політичного розвитку народів СЄ та Балкан.												
Тема 1. Становлення та генеза радянської та югославської держав	9	2	1			6						
Тема 2. Східноєвропейські та балканські країни в період другої світової війни та післявоєнні часи.	8	1	1			6						
Тема 3. Політичне лідерство як інститут політичної влади в Югославії та Румунії.	8	1	1			6						
Тема 4. Історіософія та геополітика югославської кризи	11	2	1			8						
Разом за розділом 2	36	6	4			26						
Розділ 3. Східна Європа та Балкани в системі міжнародних відносин на початку ХХІ ст.												
Тема 1. Політико-суспільні трансформації в країнах СЄ. Модернізація Західних Балкан	9	1	1			7						
Тема 2. Інституціоналізація політичних еліт та політичних партій	9	1	1			7						
Разом за розділом 3	18	2	2			14						
Усього годин	90	14	12			64						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1	Основні етапи історико-політичного розвитку країн СЄ та балканського регіону.	1
2	Геополітика Східної Європи та Балкан. Основні елементи концепту «Нові Балкани» і його еволюція. «Велика ідея» в національному дискурсі Балкан. Концепція «Серединної Європи».	2
3	Розвиток національної самосвідомості та становлення націй на Балканах. Особливості національного розвитку країн СЄ.	2
4	«Перша Югославія»: виникнення, еволюція, розпад. «Друга Югославія»: утворення, особливості соціально-культурного та політичного розвитку, роль.	1
5	«Третя Югославія» та основні чинники югославської кризи.	1
6	Процеси дезінтеграції СРСР. Політичні конфлікти в країнах СЄ кінця ХХ –поч. ХХІ ст.	2
7	Політичне лідерство як інститут політичної влади в Румунії та Юго-славії. Падіння радянських режимів у Центральній та Східній Європі.	1
8	Сучасний період розвитку країн східноєвропейського та балканського регіону. Основні тенденції та особливості сучасного політичного розвитку СЄ та Балкан.	2
	Разом	12

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання теоретико-методологічних джерел. Підготовка доповіді до тем «Зовнішньополітичні впливи у політичному розвитку балканських народів: Візантія, імперія Османа, Австро-Угорщина, Росія».	6

2	Підготовка доповідей за темами «Балкани у Першій світовій війні. Підсумки Першої світової війни для країн балканського регіону», «Зовнішня політика Королівства сербів, хорватів і словенців (1918 – 1939 рр.)». Опрацювання рекомендованої літератури та першоджерел.	6
3	Підготувати доповідь за темами: «Формування національної самосвідомості балканських народів», «Геополітика Балкан та країн СЄ», «Югославізм як теоретичний конструкт та політична практика».	6
4	Підготовка доповідей за темою «Місце країн Східної Європи та Балкан у Версальсько-Вашингтонській системі міжнародних відносин у міжвоєнний період».	6
5	Підготовка доповідей за темою «Особливості системи владних відносин в соціалістичній Югославії». Опрацювання рекомендованої літератури / першоджерел.	6
6	Підготувати доповідь з теми «Балкани та СЄ у другій світовій війні: особливості зовнішньополітичного та внутрішньополітичного розвитку».	6
7	Підготувати доповідь з медіа-презентацією, яка має включати довідкову інформацію про основних політичних лідерів країн Південно-Східної та Східної Європи, стилі їхнього керівництва, особливості встановлення режиму особистого керівництва тощо.	6
8	Підготувати доповідь з тем «Розпад соціалістичного блоку і суперечливий розвиток новоутворених держав». «Балканська криза: міжетнічні та релігійні конфлікти».	8
9	Підготувати доповідь на тему «Країни східної Європи та Балкан в контексті розширення ЄС».	7
10	Підготувати доповідь на тему «Балкани у сучасний час: курс на європейську інтеграцію».	7
Разом		64

6. Індивідуальні завдання – контрольна робота, передбачена робочим навчальним планом

Теми для контрольної роботи:

1. Соціально-політичні наслідки югославської кризи та проблеми кризового регулювання
2. Основні причини та наслідки югославської кризи: розпад Югославії, війна в Боснії та Герцеговині, Косовський конфлікт.
3. Крах соціалістичної системи в країнах східної Європи та конфлікти на Балканах
4. Утворення незалежних національних держав на Балканах. Політична модернізація балканських країн (країна на вибір)
5. Зробити порівняльний аналіз особливостей інституціоналізації пострадянських та постюгославських політичних систем.

7. Методи навчання

У рамках вивчення курсу використовуються такі основні форми занять: лекції; семінари; самостійна підготовка; контрольна робота (тест); підготовка аналітичних доповідей

Основними методами навчання є викладення лекційного матеріалу з використанням медіа презентацій та відеоматеріалу із зазначеної проблематики. Організація семінарських занять, на яких студенти представляють доповіді з медіа презентаціями. Студенти використовувати методики прогнозування та моделювання сценаріїв політичного розвитку.

У процесі самостійної підготовки студенти опрацьовують фактологічний матеріал, нормативні документи, знайомляться з науковими роботами зарубіжних теоретиків євроінтеграції та вітчизняних політологів, результатом чого має стати написання аналітичної доповіді на одну з обраних тем у рамках курсу і презентація результатів наукового дослідження. Доповідь має продемонструвати знання і розуміння обраної студентом теми, вміння здійснювати науковий аналіз проблем, на яких фокусується увага, робити самостійні висновки.

Написання та презентація аналітичної доповіді має підтвердити вміння студента:

- виявляти і аналізувати проблеми соціально-політичного характеру;
- самостійно проводити дослідження із застосуванням сучасних методик політологічного аналізу та прогнозування;

- вміти опрацьовувати необхідну наукову літературу і першоджерела з обраної тематики;
- науково обґрунтовувати і доводити власні авторські ідеї;
- презентувати результати проведеного дослідження перед аудиторією.

Під час презентації результатів дослідження студент демонструє свої ораторські здібності, уміння ясно, логічно і послідовно викладати свої думки, працювати з аудиторією. Вітається використання наочних матеріалів для презентування роботи: графіки, таблиці, малюнки моделей і т. п. Доповідь за обсягом не повинна перевищувати 15 сторінок (шрифт Times New Roman, 14, інтервал 1,5). Для усного подання результатів наукового аналізу надається 10 хв.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовуються поточний (4 тестові контрольні роботи) та підсумковий у формі письмового заліку (комп'ютерного контролю) семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях, у формі виступів здобувачів з доповідями при обговоренні навчальних питань на практичних заняттях.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень здобувача. Він проводиться у письмовій формі у вигляді семестрового екзамену (за чотирирівневою шкалою оцінювання). Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу, а обсяг навчального матеріалу, який вноситься на підсумковий семестровий контроль, визначається робочою програмою дисципліни.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання дії обставин непомірної сили здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти екзамен в тестовій формі (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожен вірну відповідь) дистанційно на платформі Zoom.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота										Разом	Залік	Сума	
Розділ 1				Розділ 2				Розділ 3					к/р
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2		60	40	100
10		15		10		10		10		5			

Критерії оцінювання роботи протягом семестру Критеріями оцінювання знань за поточний контроль є успішність освоєння знань та набутих навичок на лекціях та практичних заняттях, що включає систематичність їх відвідування, здатність здобувача засвоювати категорійний апарат, навички узагальненого мислення, логічність та повноту викладання навчального матеріалу, навички творчо підходити до вирішення поставлених завдань, активність роботи на практичних заняттях, рівень знань за результатами опитування на практичних заняттях, самостійне опрацювання тем у цілому чи окремих питань.

За виступ на практичному занятті здобувач може отримати від 1 (доповнення, уточнення після відповіді або виступу іншого здобувача) до 5 (розгорнутий аналіз питання із залученням даних наукових статей, монографій, статистичних даних, схем, тощо) балів.

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної

	проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, вміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Максимальна сума балів за залік складає **40**.

Критерії оцінювання залікової роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно

0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.
-----	--

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складе **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована Основна література

- Bataković Dušan T. La Yougoslavie: nations, religions, ideologies. Lausanne: L'Age d'Homme, 1994.335 p.
- Gazi S. A history of Croatia. New York : Barnes & Noble books, 1993. 362 c.
- Gagnon V. Ph. (jun.). The myth of ethnic war : Serbia and Croatia in the 1990s. Ithaca ; London : Cornelluniv. press, 2004. 217c.

Допоміжна література

- Great Serbia: truth, misconceptions, abuses : papers presented at the International scientific meeting held in the Serbian academy of sciences and arts, Belgrade, October 24-26, 2002 / [ed.Vasilije Dj. Krestic ; transl.by Bosko Milosavljevic]. Belgrade : [SANU], 2004. 274c.
- Revolution and order : Serbia after October 2000 : Proc. of the Intern. conf. "Social a. polit. changes in Serbia/Yugoslavia: prospects a. limitations", Belgrade, 2-3 Mar. 2001 / Ed. By Ivana Spasic, Milan Subotic ; [Engl. transl.: Vera Gligorijjevic et al.]. Belgrade : Inst. For philosophy a. social theory, 2001. 383 c.
- Tanner M. Croatia : A nation forged in war. New Haven; London : Yale univ. press, cop. 1997. 338 c.
- The United States and Croatia: A documentary history, 1992-1997. [Vienna] : S.n., [1997]. 468 c.
- The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991-1995 / ed.: Branka Magas a. Ivo Zanic ; forew. by Noel Malcolm ; [transl. into English by Saba Risaluddin]. London ; Portland (OR) : Cass, 2005. 383 c.
- Thomas R. The politics of Serbia in the 1990s. New York : Columbia univ. press, cop. 1999. 443 c.

Законодавчі акти:

Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Республікою Македонія
URL.:<http://uazakon.com/document/spart64/inx64293.htm>.

Договірні-правова база українсько-словенських відносин URL.:http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/slv/2139.html.

Консульська конвенція між Україною і Республікою Македонія URL.:
http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=807_004.

Перелік чинних міжнародних угод між Україною і Хорватією URL.:
<http://www.mfa.gov.ua/croatia/ua/15124.htm>.

Попис на населеніето, домакинствата и становите во Република Македонија. Скопје. 2005. 51с.

Устав Републике Србије URL.: http://www.parlament.gov.rs/content/cir/akta/ustav/Ustav_Srbije_pdf.zip.

Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (1963 URL.:
http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1963.doc.

Novosadski dogovor (1954). Novi \Sad.- 1954.-10 decembra URL.:
http://govori.tripod.com/novosadski_dogovor.htm.

The Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia.Belgrade: Dopisna Delavska Univerza,1974. 310 p.

Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 28. jun 1921 (Vidovdanski ustav)

URL.:http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr Cyrillic/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/vidovdanski_ustav.html.

Ustav Republike Hrvatske. Narodni novina. 2001. od 7 svibnja. № 41.

Ustav Crne Gore. Proglasha Ustavotvorna Skupština Republike Crne Gore u 2007. godini, dana 19. oktobra URL.: <http://www.skupstina.me>.

Ustav na Republika Makedonija. Republika Makedonija, Skopje.1991.64 p.